

KURMANCÎ

rojnameya taybetî ya Enstîtuya Kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravê kurmancî

Mîn ev nivîstî ne ji bo sahibrewacan

Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

*Emedê Xanî
(Sedsala XVII)*

Civîna Biskops Arnöyê ya 24emîn

Civîna 24emîn ya **Kurmancî** li Biskops Arnöyê (Swêdê) di navbera 17 û 24ê çirî 1998an de çêbû. Di vê civînê de kesên beşdar li ser îdyomên kurdî, çend peyvên kêmnas li milê Hakariya, devoka Qerejdaxê, ferhengoka Hawarê, hin şaşiyên rêzimanî, termên komputerê, termên matematîkê, termên rêzdariyê xebitîn.

Di vê civînê de Mistefa Aydoğan (Mêrdîn), Lutfî Baksî (Xerzan), Rojen Barnas (Diyarbakir), Michael Chyet (Waşington), Elîşêr (Wan), Rojen

Hazim (Hekarî), Selam Nûman (Cizîr), Hemîd Kiliçaslan (Mêrdîn), Mehmûd Lewendî (Qerejdax), Kendal Nezan (Diyarbakir), Zinar Soran (Dêrik), Behroz Şucaî (Şikak), Newzad Şukrî (Dihok), Têmûrê Xelîl (Rewan), Memo Yetkin (Semsûr), Veysî Zeydanli (Bidlîs) û Reşo Zilan (Ağirî) beşdar bûn.

Encamên civînê di vê hejmara **Kurmancî** de tîn belav kirin.

Termên matematîkê

Amadekar : Hemîd KILIÇASLAN

kurdî	tirkî	fransîzî	ingilîzî
kirari	işlem	opération	operation
çar kirariyên	dört temel	quatre opérations	the four basic
bingehîn	işlem	de base	operations
kirar	işleyen, operatör, fail	opérateur	operator
wekhev	eşit	égal	equal
wekhevî	eşitlik	égalité	equality
= nişana wekheviyê	eşitlik işareti	signe d'égalité	equality sign
hevber	eşdeğer	équivalent	equivalent
hevberî	eşdeğerlilik, eşdeğer olma	équivalence	equivalence
wekhev kirin	eşitlemek	égaliser	to equalize
kêmek	eksi	moins	minus
zêdek	artı	plus	plus
a + b : a zêdek b	a artı b	a plus b	a plus b

hejmar	sayı	nombre	number
hejmar	numara	numéro	number
reçem	rakam	chiffre	digit
reçemên romayî	roma rakamları	chiffres romains	roman numerals
jimarên tam	tam sayılar	nombres entiers	whole numbers
jimarên cot	çift sayılar	nombres pairs	even numbers
jimarên kit	tek sayılar	nombres impairs	odd numbers
jimarên pêşimîn	asal sayılar	nombres premiers	prime numbers
jimarên şikesî	kesir sayılar	nombres ordinaux	ordinal numbers
jimarên rastî	gerçek sayılar	nombres réels	real numbers
jimarên xwezayî	doğal sayılar	nombres naturels	natural numbers
xal	nokta	point	point
xêz	çizgi	ligne	line
rastexêz	doğru çizgi	ligne droite	straight line
xêza xwar, xwaxêz	eğri çizgi	ligne courbe	curved line

Termên rêzdariyê

Amadekar : Rojen HAZIM

kurdî	tirkî	fransîzî	ingilîzî
germav baş, germav xweş	sihatler olsun (hamamdan ya da kaplicadan sonra)	formule de vœux de bonne santé dite à qq qui vient de prendre un bain ou une douche	congratulatory phrase said to someone after a bath or shower or sauna
çavên we ronî	gözünüz aydın	(litt.) que vos yeux soient lumineux ! formule de bienvenue ou de félicitation dite aux proches de quelqu'un qui rentre de voyage ou d'une épreuve (maladie, prison) ou qui vient d'avoir un événement heureux (naissance)	(litt.) may your eyes be bright. When something for which one has been waiting finally happens, one is congratulated with this formula
Xwedê silametiye bide, silameti be, Xwedê saxiye bide, Xwedê saxî û silametiye bide, Xwedê xweşiyê bide; Xwedê xêr û xweşiyê bide, saxî be, saxî û silameti be, xweş be; derbazî be, Xwedê li te bê rehme, Xwedê li ciyê te bê rehme; şîfa xêrê be, nivîna xêrê be ! behî : sersaxî, serxweşî	hasta ziyaretinde söylenen ifadeler: geçmiş olsun; Allah şifalar versin; Allah sağlık ve selamet versin	formules de vœux de bon rétablissement utilisées lorsque quelqu'un rend visite à un malade; prompt rétablissement !	get well soon or speedy recovery ! said when visiting the sick
behîçin	taziye, başsağlığı	cérémonie de présentation de condoléances	ceremony of presentation of condolences
behîdar	taziyeye giden	personne qui rend une visite de condoléances	one who pays a condolence call
hawar, hewar	ölü evi, yas sahibi	proches du défunt, endeuillé	bereft or bereaved, in mourning
çûn hawara yekî	imdat	secours !	help !
hawarî, sersaxî	birinin imdadına gitmek	aller au secours de qqn	to come to the rescue or help of s.o.
çûn hawariyê	taziye, başsağlığı	cérémonie de présentation de condoléances	ceremony of presentation of condolences
şin	taziyeye gitmek, başsağlığına gitmek	faire une visite de condoléances	to pay a condolence call
zêmar	yas, matem	deuil	mourning
serê te (we, hewe) sax be; serê te/we xweş be ; yê mayî sax bin, bila hûn sax bin ; Xwedê sebrê bide	şiven	lamentations	lamentations; dirge
lebê, libê	başınız sağ olsun; kalkanlar sağ olsun,	formule de condoléances dite aux proches du défunt : (litt.) bonne santé à votre tête, bonne santé à ceux qui restent, que Dieu donne la patience ! condoléances !	formula of condolence (litt.) may your head be safe!
lebê şêrîn, libê şêrîn	Allah sabir versin	oui (très poli); plaît-il	yes (very polite); please? what did you say?
belê	libê'ye verilen kibar yanıt	réplique polie à "libê"	polite answer to "libê"
belê şêrîn, beliya te li dinê	efendim	oui (poli)	yes (polite)
nexêr	belê'ye kibar yanıt (kibarca) hayır	réplique polie à "belê"	polite answer to "belê"
kerem ke (kin)	lütîfen; lütîf edin, kerem buyrun	non (poli)	no (polite)
fermo	buyrun	s'il te (vous) plaît ; je t' (vous) en prie, faites-moi la grâce de...	please (when inviting s.o. or offering something)
		s'il te plaît	please (sing.)

fermon	buyrunuz	s'il vous plaît	please (plur.)
keremdar bî (bin), xudan kerem bî	kerem sahibi ol (olun)	à toi (vous) l'honneur, la grâce	reply for 'kerem ke' (litt.) may you be full of grace
ser çava hatî; di (li) ser çava hatî; ser sera hatî ser çava biçî, ser sera biçî; li ser çavan biçî	hoş geldin, başgöz üstünde geldin başgöz üstüne; güle güle	(litt) sois venu sur mes yeux, sois le bienvenu rentre bien, (litt.) en marchant sur mes yeux ; bon retour	welcome return safely, (litt.) walking on my eyes; have a safe trip
bî xêr hatî, bî xêr û silamet hatî bî xêr biçî, bî xêr silamet biçî	hoş geldin güle güle git; uğurlar olsun	sois le bienvenu bon retour	welcome return safely
riya te vekirî be	yolun açık alsun	bonne route, rentre bien	have a safe trip; get home safely
bî xêr û silamet here û were hêvî kirin, lava kirin, tika kirin	güle güle git, güle güle gel rica etmek	bon voyage, reviens-(nous) vite prier, supplier	bon voyage, have a safe trip, come back soon to beg
hêvî dikim, lava dikim, tika dikim	rica ederim	je t'en prie	I beg you, please
berxudar bî; xêrdar bî	berhudar (mutlu) ol, Allah seni başışlasın, sağol	que Dieu te garde; soit heureux	may God protect you
ez benî	bendeniz, efendim	votre serviteur	your servant
ez xulam, ez xidam	hizmetçiniz	votre serviteur	your servant
destê te(we) radmîsim an maç dikim	ellerinden öperim	je baise vos mains (formule de respect dite envers une personne plus âgée)	I kiss your hands (formula of respect to social superior or elder)
têm destên te(we)	ellerinden (ellerinizden) öperim	je te(vous) baise les mains; je vous embrasse les mains	I kiss your hands
têm çavên te(we)	gözlerinden (gözlerinizden) öperim	je te baise (embrasse) les yeux (formule d'affection dite par une personne plus âgée à des jeunes personnes)	I kiss your eyes (formula of affection to social inferior or young person)
têm serê te	babanın evli kızı yada peder gelini için : başından öperim	formule d'affection dite par le beau-père à sa bru ou par le père à sa fille mariée : je t'embrasse la tête	I kiss your head (formula to daughter or daughter in law)
têm rûyên te	yanaklarından öperim	je t'embrasse sur les joues	I kiss your cheeks
emir dirêj bî, jî dirêj bî	çok yaşa, ömrün uzun olsun	(litt.) que ta vie soit longue, longue vie	may you live long!
Xwedê te bihêle	Allah seni başışlasın	que Dieu te garde	God save you! or God preserve you
têm milê te	kadınların kayın peder, din adamları ya da yaşlı ve saygılı kişiler için : kolundan öperim	formule de respect dite par des femmes pour les hommes âgés et respectés : je t'embrasse le bras	I kiss your arm (formula said by a woman to an older man, to show respect)
mil tefaw kirin	kadınların din adamlarının kolunu öpmesi	(pour une femme) baiser le bras d'un religieux	(for woman) to kiss the arm of a man of religion
qewraşa te me cariya te me	kadın için : hizmetçinim kadın bir büyük için: kölenizim	je suis votre servante je suis ton esclave; ta servante (formule de respect dite par une femme pour un homme âgé ou respecté)	I am your maidservant I am your slave or your servant (formula of a to woman to an old or respected man)
silavan lê bike wekîlê silavan be	selam söyle soranlara selam söyle;	dis-lui/leur mon bonjour, mes salutations transmets mes salutations à ceux qui demandent de mes nouvelles	give my regards (to the folks at home) convey my regards (to your family)
bî pê û par be (jî bo bûkê)	gelin getirildiğinde söylenir: ayağı kıdemi uğurlu olsun	que la mariée vous apporte bonheur et prospérité	(may your bride) bring you happiness
Xwedê we (bî hevra) kal û pîr bike	yeni evlilere söylenir: Allah sizi birlikte yaşlandırın, aynı yastıkta yaşlanasınız	formule de vœux pour les nouveaux mariés : que Dieu vous fasse vieillir ensemble	may you grow old together
Xwedê we bi hev şa bike	yeni evlilere söylenir: Allah sizi birlikte mutlu etsin	formule de vœux pour les nouveaux mariés : que Dieu vous rende heureux ensemble	may God make you happy together
daweta we pîroz be, ser xêrê bê, li ser xêrê be	düğününüz kutlu olsun	formule de félicitations dite lors d'une fête de mariage: (litt.) que vos noces soient sacrées ou qu'elles portent bonheur ; bonne fête de mariage !	congratulations (on your marriage)
şahiya we bî xêr û xweşî be an bî xêr û şahî be ! neqşe li serê te; aqûbet li serê te	düğününüz şen olsun, iyi eğlenceler! dansı başına	qu'elle soit belle et joyeuse votre fête de mariage je te souhaite le même (événement heureux)	best wishes on your wedding I wish the same (happy event) to you
bêhnîşîn, bênişîn	hapşırnak	éternuer	to sneeze
xewîşkî bûn; xirmaş bûn	uyuklamak	sommeiller	to doze
xewnark: xewna xweş xewnarkan bibîne!	renkli, güzel rüya tatlı rüyalar gör	beau rêve; rêve doux, agréable fais des beaux rêves	pleasant dreams have pleasant dreams
têr bijî, pîr bijî, her bijî	hapşırnakdan sonra: çok yaşa	après l'éternuement: à tes souhaits!	bless you (after a sneeze)
pîr bijî, bî emr û jî, sed sal û hinkî di jî!	hapşırnak çocuklar için söylenir: çok yaşa, yüz yılı aşkın yaşa	se dit à un(e) enfant qui éternue: longue vie, vis plus de cent-ans !	live to be a hundred (said to a sneezing child)
bihurîn, lê bihurîn, tê bihurîn; borîn, lê borîn	af etmek	pardonnez-moi	to forgive, to excuse
bîbihure, bîbore	af ederseniz	pardonnez-moi	forgive me
bîbihurîn, bîborîn	af edersiniz	pardonnez-moi; excusez-moi	forgive me; excuse me
ez doza lê bihurîne dikim	afınızı dilerim	je vous demande pardon	I beg your pardon
lî yekî negirtin	kusuruna bakmamak	ne pas tenir rigueur à qqn	not to hold s. th against s.o.
lî min negire	kusuruma bakma	ne m'en tiens pas rigueur	don't hold it against me
qisûra min efî bikin	kusurumu af edin	pardonnez-mes manquements; excusez-moi	excuse me
gerdana min aza bike; nan û xwoyê xwe li min helal bike; heqê xwe helal bike	hakkımı helal et	affranchis-moi (de ma dette de reconnaissance): formule se dit lorsque des gens se quittent pour un long voyage ou une longue séparation (litt.) que votre fête soit bénie; bonne fête	"free me" (from my debt of gratitude) formula used when people are about to be separated for a long time may your feast be blessed
cejna we pîroz be!	bayramınız kutlu olsun	bonne année à vous	happy new year
sala nû li we pîroz be; sala we ya nû pîroz be	yeni yılınız kutlu olsun	puisses-tu voir de nombreuses fêtes (années)	may you see many more (years)
gelek cejnan (sersalan) bibîni	çok bayramlar (yıllar) göresin	puisses-tu être de mille fêtes encore	my you have a thousand more holidays (new / year / birthdays)
dî nav hîzar eydan de bî	bin bayram göresin	que cette fête soit devant ta porte aussi (se dit en réponse à des vœux de bonne fête)	may this festival be before your doors too (reply to happy holiday wishes)
ev şahî li ber derê te jî be	dansı başına; bu şenlik kapında da olsun	je n'oublierais pas le bien que tu m'as fait	I won't forget the good you have done to me
qenciya te jî bîr nakim	iyiliğini unutmayacağım	merci (que ta maison soit prospère)	thank you (may your house be prosperous)
malî ava	teşekkür	merciement vaut mieux que salaire	thanks are better than pay
malavayî jî heq çêtir e	teşekkür ücretten daha iyidir	que ta maison soit prospère; je te remercie	I thank you; may your house be prosperous
mala te ava	evin şen olsun; teşekkür ederim	je te suis reconnaissant; merci, je te suis obligé	I am grateful to you, obliged to you
min jî te minet e	sana minnetarım	susceptible	easily offended, sensitive
silole, silek	alınan	se dit à la personne qui a préparé le repas : (bonne santé à tes mains! que tes mains soient saines et vertes !)	formula to s.o who has prepared a meal: may your hands be green to healthy
destên te (we) sax; dest xweş; destê te ter û hêşîn be	ellerine sağlık; ellerin dert görmesin	se dit à qqn qui vient de manger ou boire : que cela te profite; que cela te fasse du bien!	to a guest: may this do you good
Xwedê zêde bike, zêdehî be, bereket lê be!	ziyade olsun ; Allah ziyade etsin!	formule utilisée lorsqu'on est invité à table et qu'on ne veut pas manger ou après avoir mangé : (litt.) que Dieu vous en donne ou que vous en ayez en abondance !	formula when invited to eat but don't want to: may God give you abundance
dereke te pê neqşe, noşî can be, bibe goşt û xwîn !	afiyet olsun; canına afiyet	se dit à qqn qui vient de manger ou boire : que cela te profite; que cela te fasse du bien!	to a guest: may this do you good
her hebe; timî hebe; daîmî be; qedîm be ; me kêm kir Xwedê zêde ke, Xwedê ciyê wî tije ke	yemek yedikten sonra ev sahibine söylenir : sürekli var olsun, Allah yerini doldursun!	formules dites par le convive après avoir mangé: que vous en ayez (de la nourriture) tousjours! nous l'avons diminué, que Dieu le complète	by guests after a meal: may you always have some (food) — we have reduced it, may God replenish it

Îdyomên kurdî

(V)

Amadekar : Hemîd KILIÇASLAN
Mistefa AYDOGAN

kurdî	tirkî	fransîzî	ingilîzî
devê wî an zimanê wî li ber nagere	aşırı saygı ya da sevgiden dolayı kıramamak, dili varmamak	il se retient de dire qch de déplaisant à qn par respect ou par amour	he holds back from telling s.o sth. out of respect or affection
devê yekî şerîn kirin	gönlünü hoş etmek; ağzına bal çalmak	faire plaisir à qn	to please s.o.
devê wî ji şîr şewitî pif dike dew, devê wî şewitî (ye)	ağzı süttten yanmış, yoğurdu üfleyerek yiyor	(litt.) sa bouche ayant été brûlée par du lait (bouillant) il souffle sur le petit-lait avant de le boire; chat échaudé craint l'eau froide	once bitten, twice shy
devê wî tije kirin	1) rüşvetle doyurmak; 2) bir çok kurşunla öldürmek	1) combler qn de pots de vin; acheter son silence; 2) cribler de balles	1) to buy s.o's. silence with a bribe; 2) to riddle s.o. with bullets
devê xwe kir/xist birîna xwe	sineye çekmek	se résigner ; souffrir en silence	to put up with ; to resign one self to
devê xwe venekirin; devê xwe miçandin	ağzını açmamak; hiç birşey söylememek	ne souffler (ou piper) mot ; rester coi	not to say a word, to keep mum
dev ji hev çüyîn	ağzı açık kalmak	rester bouche bée (d'admiration, d'étonnement)	to gape ; to be gaping in wonder /in astonishment/ in stupefaction
dewla dorê : kerê dorê	herkesin kullandığı, işini yaptırdığı kişi	personne dont tout le monde se sert pour ses affaires	person every one uses
dilê xwe jê re vekirin	içini dökmek; yüreğini açmak	se confier à qn	to confide in
dînikê bîdînoq : nedîtek, nedîtok	görmedik, görmemiş	parvenu	upstart
dîwar bî guh in	yerin kullakları var	les murs ont des oreilles	the walls have ears
dîwar hilweşiya, toz hilkişa, dîwar ket û toz hilat; dîwar ket û toz qîlor bû : bû û çû	oldu bitti	ce qui est fait est fait	what's done is done
dîwaro ji te re dibêjim, bûkê tu fahm bike ; dîwaro ji te re dibêjim lê bûkê ji te re davêjim	kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla	(litt.) je le dis au mur afin que la mariée le comprenne; faire comprendre à qn par allusions	to express oneself by allusions
dî ber lingan (nigan) de çüyîn	1) ayak altında kalmak; 2) arada gitmek	1) être écrasé par les grands; 2) être déposé en pure perte	1) to be crushed by the great; 2) to be used (exploited) uselessly
dî bin de namîne : ji heqê xwe tê der	altında kalmıyor	il se défend; il répond aux propos des autres ; il ne reste pas redevable	to retort to another's statement; not to remain under any obligation
dî curnê günd de rîtin; dî kaniya günd de rîtin	içine etmek	(litt.) chier dans la fontaine du village; faire qch de scandaleux pour se faire remarquer	shit stirring to draw attention
dî çavê xwe re kirin	gözüne kestirmek	1) convoiter qch ou qn; 2) se sentir capable de faire face à qn	1) to covet sth or s.o.; 2) to feel one's self able to face up to s.o.
dî girtinikê de lëxistin; poz şkenandin; dî pozê de lê dan	burnunu sürtmek	humilier qn	to make s.o. eat humble pie
dî guhê gê de bûyîn, dî guhê gê de razan	dünyadan bihaber olmak	(litt.) être dans l'oreille du boeuf ; être dans l'ignorance du monde; ne pas être au courant des nouvelles.	to be unaware of the world; not to be up to date
dî kû re zirav e (bû), bira dî wir re biqete; dî kû re dişkê bila bişkê	nerden inceyse ordan kopsun; ne olacaksa olsun	advienne que pourra!	come what may!
dî mal(ê) de mayîn	(kız için) evde kalmak	(litt.) rester à la maison: rester vieille fille	remain a spinster
dî nav tiliyan re avêtin	zapt edememek; ipin ucunu kaçırmak önleyememek	perdre le contrôle	to loose control
dî ser guhê xwe de avêtin	iħmal etmek; ciddiye almamak	négliger; ne pas prendre au sérieux	to neglect; not to take seriously
dîbêjin stewr e, dîbêje bidoşe: dîbêjin nêr e, dîbêje bidoşe	laf anlamıyor; mümkün olmayanı istiyor	(litt.) je lui dis : l'animal est un mâle, il me dit de le traire; ne rien comprendre; demander l'impossible	(litt.) I told him it was a bull, he told me to milk it; to be unable to undestand s.th, to ask the impossible
dîl hiştin/ şikandin	kalbini kırmak	froisser, vexer	to hurt, to upset
dîl jê mayîn	alınmak	être froissé, vexé	to be upset
dîl giran bûyîn	gücenmek	se fâcher	to be heavy hearted
dîl lê rûniştin	içine sinmek; güvenmek	consentir; acquiescer	to consent, to acquiesce
dîl lê rûneniştin	güvenmemek; içine sindirmemek, kuşkulu olmak	ne pas avoir le coeur net, être suspicieux ou réservé	to be doubtful, or reserved
dîl lê xistin: dil lê dan	kalbi çarpmak	battre (coeur); palpiter	to beat (heart); to flutter
nîqutîn dil, ketin dil	içine doĝmak	pressentir, avoir un pressentiment	to have a premonition
dîl bî piçê e; dilreş e	duygusuz, merhametsiz, hesaplı	calculateur, sans coeur, insensible	cold hearted, calculating
dîlê wî lê venabe	eski güveni tesis edemiyor	il ne peut plus l'apprécier comme avant	he cannot forgive and forget, he cannot appreciate s.o. like before
dîl pê şewitîn/sotin	birine acımak, üzölmek	avoir de la peine, du chagrin pour qn	to be sorry for s.o.
dîlê xwe lê rihet kirin ; dilê xwe tê de rihet kirin	gönlünce tatmin olmak ; isteklerini yerine getirmek	assouvir ses désirs ; réaliser ses souhaits	to assuage
dînya li ser serê wî gerand ; felek li serê wî gerand	dünyayı başına yıktı; feleğini şaşırdı	il fait crouler le monde sur sa tête ; il lui a infligé une punition terrible	he brought the world down on his head
dîran dî qirikê de	kinçi, hesaplı, hain	sournois; traître, calculateur	sly, treacherous, calculating
dîran lê qiriçandin ; dîran lê çirikandin siqilandin	diş bilemek	montrer les dents	bare one's teeth
dîranê yekî bî cewrî rakirin	küçükken gözünü korkutmak	(litt.) arracher ses dents alors qu'il était un chiot : intimider qn dès son plus jeune âge	crush s.o.'s spirit from childhood
dîxan bî erdê xistin	tozu dumana katmak, ortalgı karıştırmak	mettre sens dessus dessous ; semer la paille	turn topsy tuvy, upside down
dîxana kayê : fitneya domdar	uzun süren fitne, fesat	(litt.) fumée de paille : discorde ou querelle interminable	keep up a vendetta
dî xwe re nedîtin	üşenmek	avoir la flemme	to be too lazy to do s.th
dîz xwediyê malê girt	hırsız ev sahibini bastırdı	le voleur habile fait arrêter le propriétaire	the clever robber gets the owner arrested
dîzên neqebekê; seyên neqebekê, küçikên kormekê	aynı yolun yolcusu	du même acabit	of the same type, birds of a feather
dîzê Xwedê	bulduĝuyla yetinmeyen	non satisfait de ce qu'il a ou de ce qu'il gagne	not satisfied with what he has (or earns)
dobelan : dobelan bê reh e, gula wî tuneey bi baranê re çêdibe	domalan	truffe	truffle
dobelan e, ji erdê derketiye !	yerden biten domalan gibi kökstüz, kimsesiz	il est seul, sans racine ni soutien comme une truffe	he is all alone, without a friend in the world
doşaniyek da û ukeki xwe vê re rêkir	astarı yüzünden pahallı iş yaptırmak	faire une mauvaise affaire ; perdre au change	make a bad bargain
doxînsist	uçkuruna gevşek olan,	volage, libertin(e)	libertine
dûjîn bûyîn	bitlenmek	être couvert de poux	to be lousy; to have lice, to be louse-infested

Devoka Qerejdaxê

(VIII)

Amadekar : Mahmûd LEWENDÎ

kurdî	tirkî	fransîzî	ingilîzî
pudî : pidî, pidû pûyîn	diş eti haşlanmış şeyleri avuca alıp sıkamak, sıkın yapmak	gencive écraser un légume cuit, du pain, en faire des boulettes	gums to press or crush (cooked vegetables) in the palm of one's hand to eat them
qafik qir û qaf : kax	çömlek parçası çanak çömlek parçası	morceau d'une poterie, tesson morceau d'une poterie, tesson	fragment of pottery, shard fragment of pottery, shard
qafqor: qasik, qaçıl, qasilk, qaşûlk, qalik, tivil qaş kirin : qeşartin, qeşûr kirin, spî kirin qamir : birdî : zilê nav tije û bê girêk qamqulî : xwaro maro, çelexari	kabuk kabuğunu soyamak	écorce, peau d'un fruit ou d'un légume peler, épilucher	skin (of a fruit), shell, outer covering of anything to peel
qarîn qartik mird : mirdik, kenik qax	hasır sazı çarpuk çarpuk feryat etmek kurumuş yara kabuğu saç kepeği	jonc, scirpe tordu, difforme pousser un cri de douleur ou de détresse croûte d'une plaie pellicules	reed, bullrush crooked, deformed to cry out (in distress or pain) scab (of a wound) dandruff
qazik : elbik qelênek : qelatik, qelînek	kurutulmuş kışa saklanan patlıcan, domates, sebzeler, vb küçük tahta kova kavrulmuş nohut, buğday vb.	tomate, aubergine, légumes séchés pour l'hiver petit seau en bois blé, poix-chiche etc. grillés et consommés comme amuse-gueule	dried vegetables (tomatoes, eggplant, etc.) stored for winter use small wooden bucket roasted chick peas, etc. eaten as a snack
qels: qelişte, kelişte qemiñ, qemiyan, qemirîn, qemrîn	yarık ateşe tutulan yada yaklaştıran dokuma maddesinin sararıp büzülmesi	fente, crevasse, fissure se déformer et jaunir après exposition excessive à une source de chaleur (pour un tissu, un vêtement)	crack, crevice, fissure to be singed (deformed and discolored by heat) (of cloth/fabric)
qereqûck : qiliçk, qiliçek, qilican qerf û qûçik tu qerf û qûçikê xwe bi min dikî qerimîn	serçe parmağı alay, dalga benimle alay ediyorsun yorgunluk hareketsizlik yada soğuktan uyusmak	auriculaire, petit doigt moquerie tu te moques de moi s'engourdir (de froid, de fatigue ou d'immobilisme)	little finger, pinkie mockery you're making fun of me to go numb, to become numb (with cold or fatigue)
tevizîn : tezik girtin	kan dolaşımı yetersizliğinden uyusmak	avoir des fourmis	to have pins and needles (in one's legs), one's legs have gone asleep
qerîşin qertanoz	donmak aşırı kartlaşmış olan hayvan veya insan	geler vieillesse, (personne ou bête), vieille peau, très âgée	to freeze old age
qertîş qertîş girtin	kabuk, pul kabuk bağlamak, pul bağlamak, pul pul olmak	écaille être couvert d'écailles	scale (on skin) to be covered with scales
qesab : mehes, qesaw qesab kirin : mehes kirin	kaşağı kaşağlamak	étrille étriller	currycomb to curvy
qetoberk, qetobeto : ben, werîş gava ku ji hev dikevin	lime lime olmuş ip yada urgan	corde usée, dont les brins se défont	frayed rope
qeyntirme qîçik : qeçik, pitik, bebik qîç: reşêle, reşêle	kantara, köprü, bina vb. kemberi bebek kar kuşu	cintre (en architecture) bébé bruant des neiges	curve (architecture), arched (building) baby snow-bunting
qîjik qîjilandin : kelandina rûn, qîjirandin dî rûnê xwe de qîjilîn (qîjirîn)	karga; kimi yörelerde de saksağan yağı kızartmak kendi yağında kızartmak	corbeau; dans certaines régions pie faire bouillir le beurre, l'huile (litt.) cuire dans du beurre bouillant : ne pas tenir en place; s'agiter sans cesse	crow; in some areas magpie to sizzle (butter, oil) to be on hot bricks
qîj qîj : qîjîçîn qîlêri : qîrêji qîlêri kirin qîlop : qop, qot : tiliya qop : destê qop	kızaran yağın çıkardığı ses kirli, pasaklı kirlenmek kesik kol, el ya da parmak	bruit produit par l'huile bouillante sale, crasseux, malpropre salir, souiller bras, main ou doigt coupé ou handicapé, handicapé (de membres supérieurs)	sound of sizzling oil dirty, filthy to dirty, to make dirty, to soil missing a hand, arm, or finger crippled (in arms or hands)
kût qoto : leng kulek kulekî bûn : licimîn, lingirîn, kulîn binmilk qilopanî, qilope, qilopinçk xwe qilopanî kirin: qilopinçk vedan qilopilo : kilopilo qilopilo kirin qilûz : milik : qiloz, kubik, qopik, qor, xûr qilûz bûn : xûz bûn xwe qilûz kirin : xwe xûz kirin qerax, qirax, kêlek rex qirniyewî : piriñewî, mirawî, nîrênewk gambaxe : gembale, boxeyê pişik	ayağından sakat topal aksayan aksamak omuz değneği takla takla atmak dalavere, hile dalavere çevirmek kambur kamburlaşmak, eğilmek kamburvari eğilmek kıyı, kenar çiftleşme zamanındaki kedi 1) damızlık kedi, 2) azgın erkek	handicapé de membres inférieurs boiteux qui boîte, boiteux boiter béquille culbute, cabriole faire une culbute escroquerie, fraude, filouterie escroquer, frauder, intriguer bosse devenir bossu; se courber se recourber, se recroqueviller bord, côté (chat) en chaleur 1) chat étalon; 2) mâle en rut, qui a le démon de midi	crippled, (in the legs) lame, crippled lame to limp crutch summersalt to turn a summersalt swindling, fraud, swindle, trickery, cheating to swindle (cheat); to plot, to intrigue hump, hunch-back to be(come) hunchbacked/ humpbacked to stoop, bend down side, bank, edge (cat) on heat 1) stud (of cats), 2) horny male
qirpandin pisika qirniyewî, piriñewî, mirawî bola kitikan qirqilîn : qilqilîn qiseçort : peyvçors qise kirin : axaftin, peyivîn, şitexilîn qîçik gevez qîç : kesê zirav û stûdirêj qitqitî kirin qoçandin	çatırdatmak çiftleşme zamanındaki kedi kedilerin çiftleşme zamanı kaynamak, yerinde duramamak, sözleri kaba ve kınacı (kimse) konuşmak turuncu (renk) bordo (renk) ince ve uzunboylu paramparça etmek, hurdaşaş etmek yeni doğmuş, kuzu ve oğlağın insan eliyle emzirilmesi	craquer chat en chaleur période d'accouplement des chats bouillir d'impatience; être très agité grossier, brutal, abrupt parler (couleur) orange bordeaux, grenat qui est grand(e) de taille et a un cou long briser en morceaux (bois, os) faire boire, allaiter un agneau	to split, to crack (noise) cat on heat rutting season for cats to be impatient, agitated rude, brutal, abrupt, coarse speak, talk orange (colour) dark red, burgundy red, tall and long-necked to smash to pieces/ smithereens (wood, bones) to nurse, give milk to a newborn lamb
xwe qoçî ser hev kirin qolinc	hastalık yada halsizlikten büzülme kürək kemikleri arasındaki kaslar ve bundan doğan sancı	se recroqueviller muscles situés entre les omoplates	to be doubled over in pain muscles between the shoulder blades
qotik : boçik, doçik, seroke, binik, quncik qurp : kurt, qup qurp ketin; kurk ketin; bi qup ketin qupik : mirîşka qupê qurûjî avê bûyîn: qurî avê bûyîn, quruyî (qurusî) avê bûyîn	izmarit kuluçka kuluçkaya yatmak kuluçka tavuk yere eğilip ellerini kullanmaksızın ağızla su içmek	mégot couveuse couver poule couveuse boire de l'eau d'une source directement par la bouche sans se servir de ses mains ou d'un récipient	cigarette butt brooding hen to sit on eggs, hatch (of hen) hatching hen to drink water from a spring by lying on the ground and putting one's lips to the water (without using hands)

qurût ! qurusî !	hayvanları sulatmak için çıkarılan ses	interjection utilisée pour inciter les bêtes à boire	interjection for urging animals to drink
racanî yekî bûyîn : bela xwe di yekî dan	birine belasını sürmek; birinin üzerine gitmek	chercher querelle à quelqu'un ; s'en prendre à quelqu'un	to pick a fight with s.o.
xwe ragirtin	kendine hakim olmak; kendini tutmak dayanmak, tahamül etmek	se maîtriser ; se retenir ; résister	to control o.s., hold back, resist : be patient
xweragir : kesê bi tehemul	tahamülü kişi	personne patiente, patient	patient, (unhurried)
rejik : rijik, rejî, rejû (goşt sewitî bû rejik)	bir şeyin aşırı yanıp kömür-olması	carbonisé, calciné	burned to a crisp; charred
xwe lê rakişandin	1) birini vurmaya kalkışmak; 2) bir işe kalkışmak, yeltenmek	1) se ruer à l'assaut de quelqu'un ; se dresser pour battre quelqu'un; 2) tenter d'entreprendre qqch	1) to lash out at a t s.o., attempt to have at s.o. attempt to beat s.o. up; 2) to strive to do sth. beyond one's power or means
rejî : rejû	kömür	charbon	coal
rejîya daran	odun kömürü	charbon de bois	charcoal
rejîya axê	maden kömürü	charbon de terre, houille	coal
qijot : qijit	yanık, aşırı yanmış	brûlé	burnt
rentele, remtele	kafadan kontak, kavgacı	voyou, bagarreur, cinglé	hooligan, thug, crazy
repandin	gelişigüzel dövmek	rouer de coups	to beat s.o. up
req û rût : riqîrût	bomboş	complètement vide, dénudé	quite empty, bare as a bone
maleke req û rût	bomboş bir ev	une maison complètement vide	a completely empty house,
rej kirin : rêç kirin	kazıyarak temizlemek, süpürmek	curer	to clean out
rijî, rij : bê rûn	yağsız, yavan	(plat) sans beurre, sans matière grasse	dry plain food (without fat or butter)
çivir, çevir : têrrûn	yağlı, çok yağlı	(plat) très gras	very greasy, oily (food)
birinca rijî	yavan pilav	riz cuit sans beurre	plain rice (without fat)
penêrê çivir	yağlı peynir	fromage riche en matière grasse	full fat cheese
rino : şeyê darîni yê tevnan	ağaçtan dokuma tarağı	peigne en bois du métier à tisser	weaver's wooden comb
rîko, rîtek	altını pisleten	merdeux	shitty (one who shits in his pants)
rîşî, rêşî	kurutulmuş burulan kışık ot, burma	botte de foin tressée et séchée pour le fourrage du bétail en hiver	bunches/bales of dried grass/hay used for animal fodder
xorim, n.f.	ot balyası	meule de foin	bale (bundle) of hay
kwînêr, kînêr, kunêr	kan çıbanı	abcès, furoncle	boil, abscess
kul	1) yara, iltihap; 2) elem, dert	1) plaie, infection; 2) souffrance	1) wound, infection; 2) suffering, pain
kul bûn	iltihap bağlamak	s'infecter	to be infected
kewandin	yarayı yakmak	cautériser	to cauterize
pîzîk : pîzîk, pîzîk, pîzîrik	çıban	furoncle, pustule, bouton	pustule, pimple, boil
riş	cilt ülseri	ulcère de peau	skin ulcer
rîşî : rist, gilwaz	kuru yiyecek dizisi, et yada sebzelerin ipe dizilerek kurutulup kışa saklanması	collier de viande ou de légumes enfilés et séchés pour l'hiver	strings of dried food stored for winter consumption
meşlûr : şaran, benî, kome, orcix, sincix	cevizli, bademli sucuk	friandise faite en trempant dans la bouillie du raisiné un collier de cerneaux enfilés	confection of nuts strung and dipped in boiled grapes juice
gewlaz	kurutulmuş çiçek, soğan, sarımsak vb dizisi	guirlande de fleurs, d'ail, etc.	garland of flowers, string of onions, garlic, etc.
xîlxal : xîrxal	ipe geçirelerek kurutulan ceviz dizisi	collier de noix enfilées et séchées	string of dried nuts
şikinandin	taramak	peigner	to comb
porê xwe şikinandin	saçını taramak	peigner ses cheveux	to comb one's hair

Ferhengoka Hawarê

Amadekar : Zinar SORAN

kurdî	tirkî	fransîzî	ingilîzî
evraz, hevraz	yokuş, rampa	montée, pente ascendante, rampe	ascent, upward slope
serhevraz, serhevraz	yokuş yukarı	ascendant, montant	uphill
nişûv, nişîv	iniş	descende, pente descendante	descent, downward slope
sernişûv, sernişîv	aşağı	descendant	downhill
hîlketin	çıkılmak	monter, v.i.	to go up
dkaketin	inmek	descendre	to come down, to descend
hîlkişandin	çıkarmak, yükseltmek	monter, v.t.	to climb
berjor	yukarı	vers le haut	up, upwards
berjêr	aşağı	vers le bas, descendant	down, downwards
kaş	1) yokuş, yamaç, 2) dik yokuş ya da iniş	1) pente ascendante; 2) pente raide	1) upward slope of hill; steep slope
serberjor	yukarı doğru	en montant, montant	upward
serberjêr	aşağı doğru	en descendant, en descente, descendant	downward
sênc, sinc, sincik	iğde	laurier-rose	oleander
ziving	meskun mağara	grotte servant d'habitation	cave used for dwelling
gulîçek, gulîçek, kulîçek	çadır sütunlarının tepesine yerleştirilen dört deliklerinden urgan geçirilip çadırı tesbit etmeye yarayan tahta parçası	pièce de bois comportant quatre orifices placés au sommet du piquet d'une tente ; les cordes passant par les orifices permettent de fixer la tente.	a piece of wood with four holes in it, placed at the top of a tentpole; the ropes passing through the holes serve to steady the tent
perispan	çadır yaması	pièce de raccommodage de la toile d'une tente	patch on a tent
vehesîn : bîhn vedan	dinlenmek	se reposer	to rest
vehesîn, vehesan	dinlenme, istirahat	repos	rest
rojên vehesînê	dinlenme günleri	jours de repos	rest days
por kirin	dökmek, yığmak	verser, jeter	to pour, to throw
ferwar	hüküm, emir	ordre, décret, firman	order, decree, firman
rikeh : qefes	kafes	cage	cage
vîziqîn, vîzikîn, pijiqîn, pijikîn	fişkırmak	jaillir	to jet, to gush out
vîz, vîzik	fişkıрма	jaillissement	gushing out
vîzik, zîrok, teqal	topaç	toupie	top (spinning top)
daylan, dalyan, talyan	dalyan (İtalyan'dan türemiş)	bien bâti(e), qui a de belles formes	well built, husky, hefty
kelebest, berbest,	sahildeki taşlık alan	plage de galets	pebbly bank or pebbly beach
berebest : lêva çem a golan	ırmak ya da göl kenarı	bord de rivière ou de lac	lake or river bank
xwîşî, xûzî, qir, qiravîlî	kırağı	givre, gelée blanche	(hoar) frost
xwîşî ketin	kırağı düşmek	givrer, être couvert de givre	to frost over
xwîşigirtî, xûzîgirtî, qirgirtî	kırağı tutmuş, kırağılı	givrê, couvert de givre	rimy, covered with hoarfrost, frost-covered
dînbaşk : mêşevank, mêşîldan	arı kovanlarının konulduğu kulîbe	cabane ou hutte abritant des ruches	beehive

(Qediya)

Hin şaşiyên rêzimanî

Amadekar : Michael L. CHYET

Mezintirîn pirsgerêk ev e : wergêrandinên rastewxo ji zimanekî biyanî - nemaze ji tirkî :

- Türkçe de, bir konunun üzerinde **durulur**, ama Kürtçe de öyle değil :
 - “Di van çavkaniyan de, ji der çuyîna wê ya Konstantinopolê, li ser qehremaniya wê ji **tê sekinîn**”.
 - Bi zimanê kurdî, lêkerên derbaznebûyî (intransîtîf) qet nabine tebatî (pasîf). Divêt ku mirov bêje : “Di van çavkaniyan de, ji der çuyîna wê ya Konstantinopolê, li ser qehremaniya wê ji **disekinîn**”.
 - “Bi qasî ku ji berhemê **tê têgihîştin**, serpêhatî û bûyerên berhemê li ‘Bakurê Sûriyê’ derbas dibin... Ji bo ku berhem bi zehf alî **bê têgihîştin**, divê mirov hinekî li ser struktur (avahî) û uslûba ku di prosesa hûnandina berhemê de hatiye bi kar anîn, raweste... Bi qasî ku ji metnê çirokê **tê têgihîştin**, amanca nivîskarî ew e ku bi alîkariya wê çirokê jiyana civata ‘Bakura Sûriyê’ ya ser û binî hevkiirî bi pîr alî...”
 - Lêkera **têgihîştin** ji lêkerê derbaznebûyî (intransîtîf) ye — bi gotineke din, ev lêkera hanê nabe pasîf (tebatî) — li ser hindê ra ku bi tirkî “anlaşıldığı gibi” çêdibe. Lê belê, sînonîmek heye ku derbazbûyî (transîtîf) ye: **fêm kirin**. Mirov dikare bêje “Bi qasî ku ji berhemê **tê fêm kirin**” — lê belê, eger em lêkera têgihîştin bi kar binin, divêt ku em wisa bêjin : “Bi qasî ku em ji berhemê têdighin...” yan ji “Bi qasî ku mirov / meriv ji berhemê têdighin...”
- Türkçe de, **bu - şu - o** hallere göre deyişmiyor: bu ev - bu evi - bu evler - bu evlerin, amma Kürtçe de öyle değil — **ev** û **ew** tene tewandin, hem li gora zayendê û hem jî li gora hejmarê (yekejmar / pîrejmar) :
 - “Cardin her wî ew gotara mezin a bi navê ‘Kardux û Welatê Karduxan’ belav kirîye ku bi dirêjî cî daye **ew gotarên** ku Ksenefon ên di sala... di derheqê Karduxan de nivîsandiye” — ya rast wisa ye : “... bi dirêjî cî daye wan gotarên ku...”
 - “**Ji bilî ew tiştên** ku me behsa wan kirin...” — ya rast wisa ye : “Ji bilî wan tiştên ku...”
 - “**Herweha, tevî ew serfirazî û xweşiyên** nû ez dişan vegerim welatê xwe.” — ya rast wisa ye : “tevî **van serfirazî û xweşiyên nû**” (MUm, 12)
- Bi kurmancî, dema borî ya lêkerên derbazbûyî (transîtîf) divêt li gora sîstema ergatîf bête saz kirin :

Ez te dibînim li dema niho dibe **Min tu dîtî** di dema borî

(*Min te dît li hin deveran tete gotin, lê bo zimanê nivîskî yê standart cihê qebûl kirinê nîne).

Li bin tesîr û bandora zimanên biyanî, Kurmancî ji e’sla xwe dûr dikeve. Binihêrin: Margreet Dorleijn. *The Decay of Ergativity in Kurmancî : Language Internal or Contact Induced ?* (Tilburg : Tilburg University Press, 1996), 183 p.

Mînakên xelet bikaranîna ergatîf :

- “Rojên ku tîn bibîranîn an jî pîrozkirin ew in ku ... **rûpelek** di deftera dîrokê de **veqetandine** ji xwe re” — ya rast ev e : **rûpelek veqetand**

- “Dewletê heta niha tu rê nemane ku **neceribandiye** ji bo vemirandina têkoşîna gelê Kurd” — ya rast ev e : **rê** (ku pîrejmar e — nemane) **neceribandine**.
- “Te **vî zimanî** ji ku derê **anî?**” — ya rast ev e : Te **ev ziman** ji ku derê **anî?** Di dema niho de emê wisa bêjin : “Tu **vî zimanî** ji ku derê **fînî?**”, lê di dema borî de, **tu** dibe **te**, û her wisa **vî zimanî** dibe **ev ziman**.
- “Yekemîn kovara kurdî... hersê **rûpelên** hejmarên xwe yên yekemîn bi wêneyên navdarên kurd **xemilandiye**” — ya rast ev e : hersê **rûpelên** hejmarên xwe yên yekemîn... **xemilandine**.
- “Jinên van malbatên xizan û belengaz li bajarê (...) gelekî **perîşanî kişandine**” — ya rast ev e : jinên van malbatên xizan... **perîşanî kişandiye**.

Di hemî van mînakên da, divêt ku lêkera derbazbûyî (transîtîf) bi awayekî rêzimanî (grammatîkal) digel objekta rastewxo (direct object - nesne) rêk bikeve -nek digel subjekt (özne).

Tewandin nav û cihnavan (pronovan) bi ergatîfê ve girêdayî ye.

şekil A	şekil B
cihnav	
ez	min
tu	te
ew (nêr - yekejmar)	wî
em	me
hûn	(he) we - hingo
ew (pîrejmar)	wan
nav	
(nêr - yekejmar)	
şivan	şivên (şivanî)
gundî	gundî (gundiyan)
dev	dêv (devî)
(pîrejmar)	
şivan	şivanan
gundî	gundiyan
dev	devan
(mê - yekjmar)	
jîn	jîne
kitêb	kitêbê
pencere	pencerê (pencereyê)
(pîrejmar)	
jîn	jinan
kitêb	kitêban
pencere	pencer(ey)an

Çend peyvên kêmnas ji milê Hekariya

Amadekar : Michael CHYET

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilîzî
biyanî	yabancı	étranger	foreigner
xuyanî	yakın akraba	proche parent	close relative
ew ne biyanî ye, xuyanî ye	yabancı değil, ailedendir, akrabadır	il n'est pas étranger, il est de la famille	he's not a stranger, he's one of the family
lêzim : merivê dîr	uzak akraba	parent éloigné	remote relative
xizim : xinanî	eş yakınlan, husım	parent par alliance	relation by marriage
sexbêrî	göz kulak olma	surveillance	supervision, taking care
sexbêrî kirin	göz kulak olmak	veiller, surveiller ; prendre soin de	to take care of
sexbêr	göz kulak olan	qui veille à, qui prend soin de	who takes care of
perixandin	ovmak, okşamak	caresser, masser	to caress
avneh : ewle	kendine güvenen, kendinden emin	sûr de lui	self confident
avnehî: ewlehî	emin	sûr de lui	self confident
lê bisteh bûn	alışmak, yakınlaşmak	se familiariser, devenir familier	to familiarize ; to become familier
pîxameta : ji ber, di pîxameta yekî de : ji ber yekî	yüzünden	à cause de	because of
piştrastî	güven	confiance	confidence
behbîr	umursamaz	insouciant, indifférent	carefree
behbîrî kirin	umursamazlık etmek	se montrer indifférent, ne pas prêter attention	to be indifferent ; not to pay attention

Termên komputerê

Amadekar : Bahrûz ŞUCCAI

kurdî	tirkî	fransîzî	îngilîzî
bîr	hafıza, bellek	mémoire	memory
dîsket	disket	disquette	diskette
karta grafîkê	grafik kartı	carte graphique	graphic card
karta sereke	esas kart	carte mère	mother board
mişk	fare	souris	mouse
karta deng	ses kartı	carte son	sound card

Nûyitî :

Kurmancî
hejmarên 1 - 20
tevî ferhengoka wan a
kurdî-tirkî-fransîzî-îngilîzî û
endeksên tirkî, fransîzî û îngilîzî.
440 rûpel.

KURMANCÎ
 MAGAZINE LINGUISTIQUE KURDE

© INSTITUT KURDE DE PARIS
 106, rue La Fayette, 75010 Paris - France

www.institutkurde.org

Directeur de la publication : Reşo ZILAN
 Réalisation : S. ILITCH & M. HASSAN